

Stortingsmelding Natur for livet Norsk handlingsplan for naturmangfold (Meld.St.14 (2015-2016))

Sammendrag

Hvorfor en stortingsmelding om naturmangfold?

Naturen er selve livsgrunnlaget vårt. Mangfoldet av arter og naturtyper gir oss tilgang på alt fra mat og medisiner til byggematerialer og gode opplevelser. Pollinering, flomdemping og CO₂-opptak er eksempler på spennvidden i tjenester som naturen leverer. Mange norske næringer er avhengige av naturens ressurser. Naturen er dessuten opphavet til norske friluftslivstradisjoner og ulike aktiviteter basert på friluftsliv, for eksempel reiseliv.

Den forrige stortingsmeldingen om naturmangfold kom for 14 år siden. Mye har skjedd på disse årene. En ny stortingsmelding gir en ny mulighet for å se på de utfordringene naturmangfoldet står overfor og hvilke prioriteringer og virkemidler vi skal bruke for å ta vare på det.

Naturmangfoldet er viktig for det grønne skiftet

Regjeringen fører en offensiv politikk for å bidra til en grønn omstilling av norsk økonomi. En forutsetning for å lykkes med det grønne skiftet er å ta vare på naturmangfoldet for nåværende og framtidige generasjoner. Med det grønne skiftet skal vi legge til rette for produksjon og forbruk med langt mindre negative konsekvenser for klima og miljø enn i dag. Gjennom vern og bærekraftig bruk skal vi sikre naturens leveranser av naturgoder for fremtiden.

Utfordringer for naturmangfoldet globalt og i Norge

De siste tiårene har vi redusert det globale naturmangfoldet vesentlig og påvirket klodens økosystemer slik at tilstanden for mange av disse er dårligere enn før. Klimaendringene er en tilleggsbelastning. Noen økosystemer er så belastet at de ikke lenger leverer de godene som mennesker er avhengig av.

Situasjonen for naturmangfoldet i Norge er på mange områder mer positiv. Men også her finnes det utfordringer. Arealbruk og omdisponering av areal til for eksempel veg- og boligbygging, industri og næringsformål er viktig for samfunnet, men er samtidig den faktoren som har størst innvirkning på naturmangfoldet på land. Havforsuring, forurensing og spredning av fremmede arter er andre påvirkningsfaktorer som påvirker naturmangfoldet. Klimaendringene påvirker allerede økosystemene våre negativt, ikke minst gjelder dette de polare økosystemene. Disse endringene vil få økende negativ betydning også for annen natur framover.

Velfungerende økosystemer leverer goder og tjenester. Økosystemene består av arter som gjensidig påvirker og utnytter hverandre. Disse artene er økosystemenes byggesteiner. Når leveområder går tapt eller forringes, kan det være fare for at arter eller bestander utrykkes. Slik utryddelse kan endre måten økosystemene fungerer på. Arter som står i fare for å bli utrykkes, blir kategorisert som truet. I Norge regnes i dag 2355 arter som truet. Dette utgjør 11,3 prosent av de ca. 21 000 artene som er vurdert.

Nasjonale og internasjonale mål om bevaring av naturmangfold

Regjeringens politikk skal bidra til at vi når nasjonale og internasjonale mål for naturmangfold. Det gjelder særlig Aichi-målene under biomangfoldkonvensjonen. Aichi-målene gjenspeiles i de tre nasjonale målene for naturmangfold som handler om å:

- ha god tilstand i økosystemene
- ta vare på truet natur
- bevare et utvalg av naturområder som viser variasjonsbredden i norsk natur, det vil si et "representativt utvalg".

Aichi-målene er internasjonale mål, men de forutsetter nasjonal handling. Selv om norsk innsats primært vil rettes mot å nå målene nasjonalt, deltar vi i en globalisert verdensøkonomi. Vi har ansvar for den påvirkningen norsk aktivitet forårsaker utenfor landets grenser som følger av handel og investeringer. Innsatsen på disse områdene er derfor en viktig del av den nasjonale politikken for det globale naturmangfoldet.

Regjeringens politikk

Regjeringen legger et generasjonsperspektiv til grunn i forvaltningen av norsk natur. Vi skal sikre framtidige generasjoners mulighet til å skape verdier basert på velfungerende økosystemer. Regjeringen vil derfor bidra til at dagens bruk av naturen er bærekraftig, hindre at arter utrykkes og naturtyper forsvinner, og videreføre arbeidet med å bevare et representativt utvalg av norsk natur.

Regjeringens politikk for forvaltningen av naturmangfoldet i Norge kan sammenfattes i følgende hovedpunkter:

1. En mer treffsikker forvaltning av naturen
2. En klimatilpasset naturforvaltning
3. Styrking av kommunenes kompetanse om naturmangfold
4. Innsats for truet natur
5. Bevaring av et representativt utvalg av norsk natur
6. Kunnskapsbasert forvaltning
7. Skreddersydde løsninger for de ulike økosystemene

1. En mer treffsikker forvaltning av naturen

Det treffes daglig beslutninger der hensynet til naturmangfold må veies opp mot andre viktige samfunnshensyn. Mange enkeltbeslutninger kan samlet gi en utvikling som ikke er bærekraftig for økosystemene. I dag har vi ikke konkrete og omforente mål for hvilken tilstand som skal nås i økosystemene skog, våtmark, kulturlandskap, åpent lavland, fjell, polare økosystemer og delvis hav. Det er en utfordring. Regjeringen vil gjøre et arbeid for å definere mål for økosystemene. Når det er gjort, kan vi også rette virkemiddelbruken mer konkret inn mot den tilstanden vi ønsker. Regjeringens forslag om dette er omtalt i kap. 5.3. I elver, innsjøer og kyst har vi allerede et system på plass gjennom vannforskriften.

2. En klimatilpasset naturforvaltning

Klimaendringene vil påvirke naturmangfoldet i stadig økende grad. Dette får betydning for naturforvaltningen på flere måter. Begrensning av annen negativ miljøpåvirkning kan redusere den samlede belastningen på naturen. Hvis klimaendringene for eksempel fører til at det blir vanskeligere for en art å finne mat, og arten derfor får færre unger, kan det være nødvendig å begrense høsting av arten.

Regjeringen vil også vurdere om eksisterende verneområder er tilstrekkelige hvis artenes geografiske utbredelse endrer seg. Regjeringen vil videre forvalte naturen slik at den bidrar til klimatilpassing. For eksempel kan våtmark dempe flommer.

3. Styrking av kommunenes kompetanse om naturmangfold

Arealinngrep og arealbruk er den viktigste negative påvirkningen for natur i Norge. Derfor er det ekstra viktig at kommunene utøver sin rolle som arealforvalter på en god måte.

Regjeringen ønsker å legge til rette for at kommunene kan øke sin kompetanse om naturmangfold. Regjeringen foreslår at dette skal skje gjennom et godt kunnskapsgrunnlag og økt veiledning, og gjennom et pilotprosjekt om kommunedelplaner for naturmangfold. I dette pilotprosjektet vil det bli lagt vekt på de verdiene som naturmangfoldet representerer i nasjonal, regional og lokal sammenheng.

I kap. 5.4. omtales regjeringens hovedprinsipper for arealforvaltning. Kap. 9 er i sin helhet viet lokale og regionale myndigheters ansvar. Naturmangfold i byer og tettsteder er også en del av det.

4. Innsats for truet natur

Arter og naturtyper skal ikke forsvinne fra norsk natur som en følge av menneskers samlede påvirkninger. Truet natur skal fortsatt tillegges særskilt vekt i avgjørelser etter sektorregelverk og ved arealplanlegging. Områdevern, prioriterte arter og utvalgte naturtyper er virkemidler regjeringen vil bruke for å ta vare på truet natur.

Blant artene er det de som er kritisk eller sterkt truet og som har en stor del av sin utbredelse i Norge, som regjeringen vil se på først. Noen arter er sterkt eller kritisk truet ikke bare i Norge, men også i Europa eller hele verden. Det er en ekstra grunn til å iverksette tiltak. Kap. 6 handler om regjeringens politikk for truet natur.

5. Langsiktig bevaring av et representativt utvalg av norsk natur

Det har lenge vært norsk politikk å bevare et utvalg av norsk natur mot framtidige inngrep. Nasjonalparkplanen, fylkesvise verneplaner, men også vernede vassdrag, nøkkelbiotoper i skog og beskyttelse av korallrevene, er eksempler på dette.

Regjeringen vil påse at verdiene i disse områdene opprettholdes gjennom god forvaltning og skjøtsel. Regjeringen vil også vurdere om bevaringstiltakene omfatter alle typer natur på en god nok måte. Regjeringen vil øke det frivillige skogvernet og videreføre marint vern. Dessuten er noen andre typer natur, særlig i lavereliggende områder, mindre godt representert. Regjeringen vil starte et fylkesvis, supplerende arbeid med vern, der frivillig vern skal prøves ut i flere typer natur enn skog. Bruk av havressursloven skal også vurderes.

Regjeringens politikk for representativ bevaring behandles i kap. 7.

6. Kunnskapsbasert forvaltning

Prinsippet om kunnskapsbasert forvaltning ligger fast. Regjeringen vil derfor videreføre satsing på kartlegging av norsk natur (det økologiske grunnkartet). Regjeringen foreslår også å videreutvikle naturovervåkingen, slik at vi sikrer god overvåking av alle økosystemer, og å videreutvikle gode indikatorer for påvirkningsfaktorer og økosystemtjenester.

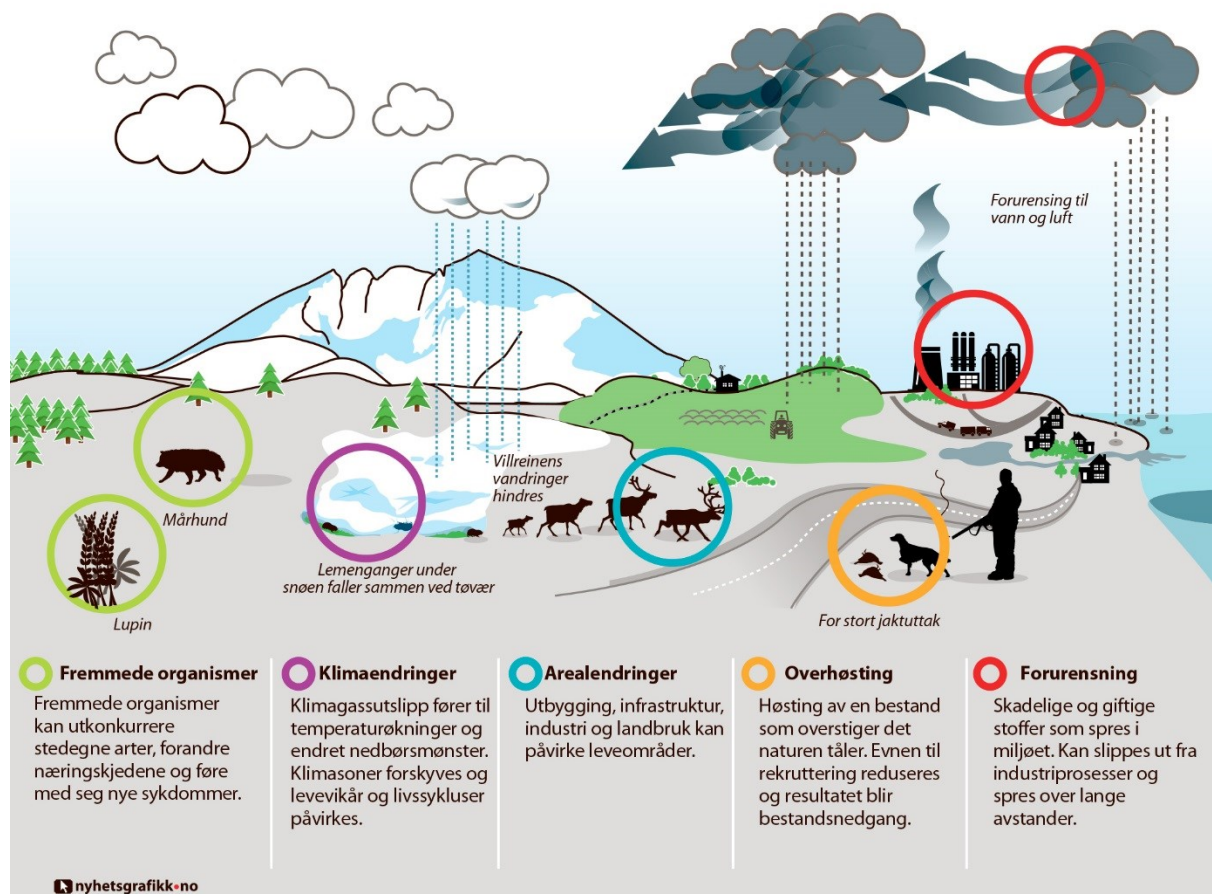
Øvrig kunnskapsinnhenting, gjennom forskning, utredninger og synteser, skal også videreutvikles og forbedres. Naturindeks, rødlistor og risikovurderinger for fremmede arter skal legges fram jevnlig. For å sikre at beslutningstakere og allmennheten får tilgang på god informasjon om den kunnskapen som finnes, skal databaser forbedres og samordnes. Miljødata og statistikk skal være av god kvalitet og foreligge i offentlige databaser.

7. Skreddersydde løsninger for de ulike økosystemene

Økosystemene er ulike. Påvirkningsfaktorene, samt virkemidlene for å regulere disse, er til dels forskjellige. Selv om regjeringens hovedprinsipper for å ta vare på naturmangfoldet er felles for alle økosystemer, legger regjeringen fram egne forslag til virkemiddelbruk tilpasset de ulike hovedøkosystemene hav og kyst, elver og innsjøer, våtmark, skog, kulturlandskap og åpent lavland, fjell og polare økosystemer. Dette gjelder virkemidler for å oppnå eller beholde god tilstand i økosystemene (kap. 5), virkemidler for truet natur (kap. 6) og virkemidler for bevaring av et representativt utvalg av norsk natur (kap. 7).

Havforvaltnings- og vannforvaltningsplanene er verktøy for en økosystembasert forvaltning av hav, kyst, elver og innsjøer. Gjennom sektorregelverket og plan- og bygningsloven reguleres de ulike påvirkningsfaktorene på naturmangfoldet. Sektoransvaret for å følge opp påvirkninger fra egen sektor ligger fast. Virkemidler som prioriterte arter, utvalgte naturtyper og områdevern er aktuelle for alle økosystemene, men i havet kun til tolv nautiske mil, som er grensen for det geografiske virkeområdet for disse bestemmelsene.

Påvirkninger på natur

Økosystemtjenester

– noen eksempler

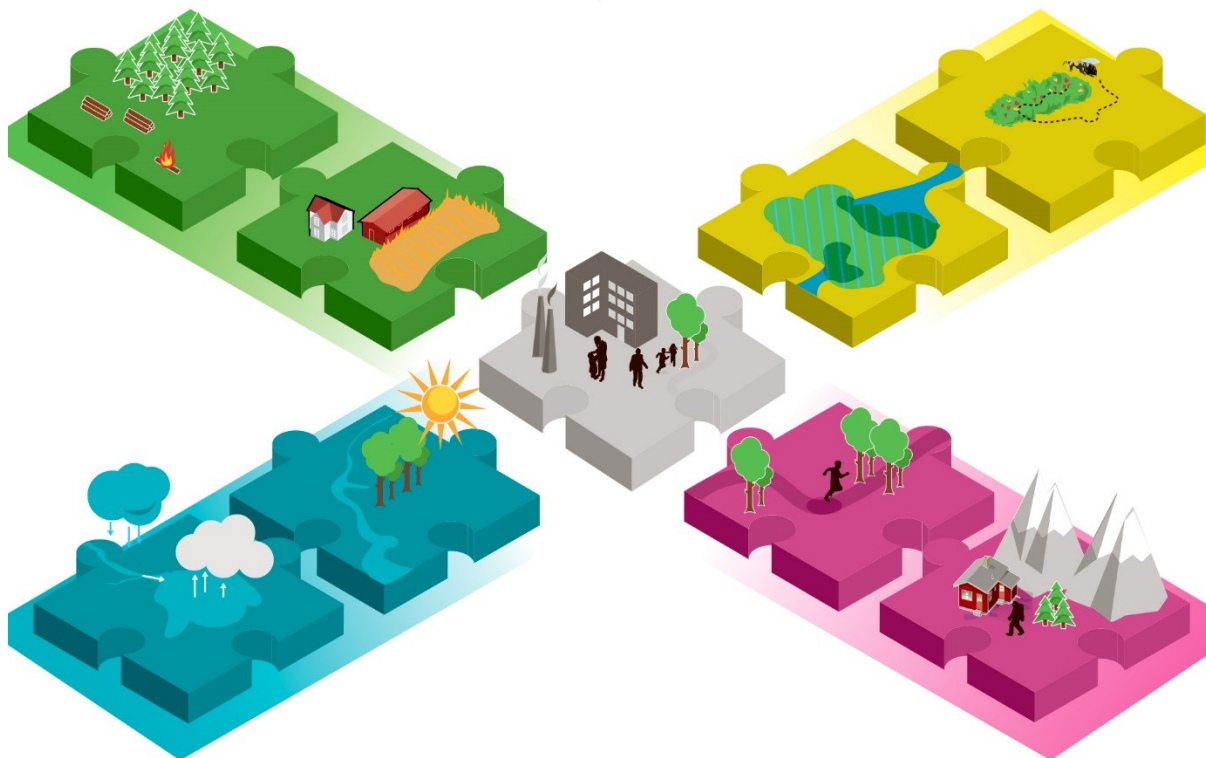
Forsynende tjenester

- **Mat**
Produksjon av korn, frukt og grønt, husdyrhold, birøkt, sjømat.
- **Bioenergi**
Trevirke og andre materialer brukt som energikilder, som vedfyring.
- **Fiber**
Produsert av biologisk materiale, som tømmer, bomull, hamp, silke og ull.
- **Genetiske ressurser**
Gener og genetisk informasjon kan brukes i plante- og dyreforedling.

Regulerende tjenester

- **Pollinering**
Bier og humler sørger for bestøving av planter. Viktig for produksjon av frukt, bær og grønnsaker.
- **Flomdemping**
Myrer kan lagre mye vann. Bidrar derfor til å motvirke både flomtopper og tørke.
- **Luftkvalitetsregulering**
Vegetasjon absorberer forurensning fra luften og demper vind, lukt og støy.
- **Vannrensing**
Vann filtreres i økosystemene. Organiske avfallsstoffer fjernes og giftstoffer håndteres.

Grunnleggende livsprosesser

- **Jorddannelse**
Stein og mineraler brytes ned og blandes med organisk materiale.
- **Fotosyntese.**
Grønne planter bruker solenergi for å omdanne mineraler, vann og CO₂ til organisk materiale og O₂.
- **Vannkretsløp**
Vannet sirkulerer som nedbør, avrenning og fordamping og støtter de organiske prosessene.
- **Sedimentdannelse**
Bunndyr og mikroorganismer i havet bryter ned organisk materiale og frigjør næringssalter.

Opplevelses- og kunnskapstjenester

- **Kunnskap og læring**
Naturen gir grunnlag for læring i barnehage og skole, gjerne i nærmiljøet.
- **Rekreasjon, friluftsliv og naturbasert reiseliv**
Opphold i naturen med sikte på variasjon, mosjon og opplevelse.
- **Stedsidentitet**
Kjennemerker i landskapet, sosiale møteplasser i naturen, tradisjon.
- **Åndelig berikelse**
Kontakt med naturen, opplevelse av sammenheng, ro og ettertanke.